

فرزندان امام حسین

معرضه متعلقه

مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران، ۱۳۹۳

سرشناسه: محمدزاده، مرضیه، ۱۳۳۷.

عنوان و نام پدیدآور: فرزندان امام حسین علیه السلام / مرضیه محمدزاده.

مشخصات نشر: تهران: امیرکبیر، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۲۸۰ ص.

شابک: 978-964-00-1347-2

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۶۵-۲۵۳.

یادداشت: نمایه.

وضع: حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴-۱۶۱ هـ - فرزندان.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ف ۴ م/۴۱/۴ BP

رده‌بندی ی. بی: ۲۹۷/۹۵۳

شماره ثبت: ۳۴۴۵۳۰۰

ک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۰-۱۳۴۷-۲

مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران: خیابان جمهوری اسلامی، میدان اسدگل، صندوق پستی: ۱۱۴۶۵۴۱۹۱

فرزندان امام حسین

© حق چاپ: ۱۳۹۳، مؤسسه انتشارات امیرکبیر www.amir-kabir.net

نوبت چاپ: اول

مؤلف: دکتر مرضیه محمدزاده

طراح جلد: محمدرضا نبوی

حروف متن: کریم ۱۵

چاپ و صحافی و لیتوگرافی: چاپخانه سپهر، تهران، خیابان ابن سینا (بهارستان)، تهران

شمارگان: ۵۰۰

بها: ۱۰۰۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است. هر گونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گزیده در مستند نویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

۹	نظم ابی دکر صادق آئینه‌وند
۱۱	پیشگفتار
۱۹	مقدمه
۲۳	علی اکبر علیه السلام
۲۹	شخصیت علی اکبر علیه السلام
۳۳	نقش علی اکبر در نهضت امام حسین علیه السلام
۳۴	قبل از عاشورا
۴۹	روز عاشورا
۴۹	نقش آفرینی علی اکبر علیه السلام در شب عاشورا
۵۸	محل دفن علی اکبر علیه السلام
۶۱	فضایل علی اکبر علیه السلام در کلام معصومین علیهم السلام
۶۹	امام سجاد علیه السلام
۷۳	همسر و فرزندان
۷۵	سیره عملی امام سجاد علیه السلام
۹۲	نصوص و دلایل امامت امام سجاد علیه السلام
۹۷	مبارزات امام سجاد علیه السلام
۱۱۱	اوضاع اجتماعی، سیاسی و فرهنگی عصر امام سجاد علیه السلام و فعالیت‌های آن حضور
۱۱۱	اوضاع اجتماعی عصر امام سجاد علیه السلام
۱۳۶	اوضاع سیاسی عصر امام سجاد علیه السلام
۱۴۰	اوضاع فرهنگی عصر امام سجاد علیه السلام
۱۴۸	امام علیه السلام و تربیت شاگردان

۱۵۳	جنبش‌های مسلحانه عصر امام (ع)
۱۶۹	علل عدم قیام علنی امام (ع) علیه حاکمان وقت
۱۷۰	گرایش‌های الحادی عصر امام و برخورد آن حضرت با گرایش‌ها
۱۷۶	آثار مکتوب امام (ع)
۱۷۶	صحیفه سجادیه
۱۷۸	رسالة الحقوق
۱۸۶	تفسیر قرآن
۱۸۳	کلمات قصار
۱۸۷	خطابه‌های امام (ع)
۱۸۷	ایمان و ایمان
۱۸۷	نگاهی به مکتب اخلاق
۱۸۹	مناجات خدیجه عسکریه (نیایش‌های پانزده گانه)
۱۸۹	دعای ابو تراب علیه السلام
۱۹۶	تقیه
۱۹۳	شهادت امام سجاد (ع)
۱۹۹	عبدالله (علی اصغر)
۲۰۹	جعفر
۲۱۱	فاطمه (ع)
۲۱۴	سکینه (ع)
۲۱۴	فضایل
۲۱۴	رقیه (ع)
۲۱۴	وفات دختری از امام حسین (ع) در شام
۲۱۴	مزار منسوب به رقیه
۲۱۴	منابع
۲۱۴	نمایه

تقریظ استاد دکتر صادق آئینه‌وند

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين على محمد رسول الله و على آله آل الله
كتاب نفع و علم امام حسين (عليه السلام) نوشته بانوی فرهیخته و مورخ توانا سرکار
خانم دکتر مرضیه محمدی داده و مطالعه کردم. کتابی است جامع که نویسنده
محترم برای تألیف آن تحقیقات فراوان کنییده و منابع فراوان دیده‌اند. مطالعه
آن را به محبة علاقه‌مندان و اولاد باایمان خاندان وحی سفارش می‌کنم.
از خدای بزرگ برای نویسنده احترام و متعین اجر جزیل و توفیق بی‌بدیل
طلب می‌کنم.

امان آذر نود و دو
صادق آئینه‌وند

پیشگفتار

سال ۱۳۸۱ شمسی هنگامی که کار نوشتن پیرامون زندگانی حضرت
ابو عبد الله الحسین علیه السلام را شروع نمودم، به توفیق الهی به تألیف چندین
کتاب پیرامون زندگانی آن امام همام و نهضت خونبار کربلا نائل شده‌ام
که لازم است با جلالت مقدمه، گزارشی از پانزده سال تحقیق و نگارش را
به علاقه‌مندان و خوانندگان آثار عاشورایی تقدیم نمایم.

یافته‌های اولیه‌ام در دهه ۱۳۶۰ گامی است که امام حسین علیه السلام حاصل پنج سال کار
تحقیقی و پژوهشی بود و به تدریج به تکمیل و متممات و موازی تقسیم می‌شد؛
حیات آن حضرت و میراث ماندگار شعر و اشورایی شیعه در طول تاریخ.
بخش اول را که مربوط به بررسی زندگانی آن امام بزرگوار از بدو
تولد تا پس از شهادت، با رویکردی تحقیقی و تحلیل به وقایع هفتاد سال
اول هجرت و بررسی زمینه‌ها، علل و انگیزه‌ها، فلسفه و محتوای فکری
قیام عاشورا بود، سعی کردم با تکیه بر منابع کهن و معتبر و دست اول
اسلامی این حرکت همیشه جاوید را عاری از پیرایه‌ها و زینت‌ها و
خرافاتاتی که بر پیکره آن در طول تاریخ تنیده شده است، در دسترس
و قضاوت اندیشمندان و دسترس عموم مردم قرار دهم، که بحمد خدا و
المنه حاصل این تلاش در قالب کتابی به نام حسین بن علی علیه السلام،
امام ارزش‌ها در سال ۱۳۸۱ به زیور طبع آراسته و عرضه گردید.

بخش دوم این تحقیق و پژوهش درباره آثار و انعکاس قیام عاشورا در عرصه ادب با نام *دانشنامه شعر عاشورایی* در دو جلد با قطع رحلی و در ۱۸۲۰ صفحه در سال ۱۳۸۳ انتشار یافت. این دانشنامه به نحوی دربردارنده ادبیات شیعه و عقاید و احساسات و جهت گیری شاعران عرب و پارسی گوی، در طول تاریخ از عصر عاشورا تا قرن پانزدهم به ویژه بر مبنای حادثه جانسوز کربلا می باشد و در آن منتخبی از ارزشمندترین سروده های عاشورایی این شاعران به همراه تاریخچه ای از شرح احوال آنان ذکر شده است. بر مبنای مذهبی و حق جویی شیعه استدلال نمائیم که چگونه شاعران اندیشمند از جان مایه گذاشتند تا خصلت های نیکوی آل محمد (علیهم السلام) را زنده سازند و این کار سترگ، هنر شعر و شاعری است که حقیقت را باطنی خالص نشان می دهد و در دیدگاه نسل های آینده که تشنه حق جویی اند، آوار گشته است.

جلد اول کتاب اختصاص به سروده های شاعران عرب دارد که براساس ادوار تاریخی ظهور شاعر به چهار دوره متمایز تقسیم شده و در آغاز هر دوره مختصات و مشخصات مرثیه سر آن دور و تغییرات مرثیه سرایی نسبت به دوره ماقبل تشریح گردیده است.

جلد دوم کتاب شامل بهترین اشعار و مرثیاتی است که شاعران پارسی گوی (اعم از ایرانی و سایر ملل) می باشد که در سه فصل شاعران سده های نخست، سده های میانی و سده های اخیر معاصر به تفکیک زمانی از یکدیگر متمایز شده اند. شاعران سده های اخیر براساس سال وفات و معاصرین بر مبنای سال ولادت طبقه بندی شده اند.

چند سال بعد کتاب دیگری درباره شخصیت منحصر به فرد امام حسین (ع) نوشتیم که از کتاب نخست مفصل تر و با جرح و تعدیل اضافاتی چند همراه بود که با عنوان *حسین بن علی (ع)*، امام شهدا در سال ۱۳۸۸ چاپ گردید.

موضوع عاشورا در شعر معاصر و فرهنگ عامه نظرگاه جدیدی بود که وجه اهتمام بعدی اینجانب قرار گرفت تا به صورت تحلیلی نشان داده شود که رویکرد شاعران معاصر فارسی زبان به موضوع مرثیه عاشورایی به‌ویژه بعد از انقلاب اسلامی در ایران چه تفاوت‌هایی با دوره‌های پیشین داشته و معیارها و شاخصه‌های شعر و آسیب‌شناسی آن در دوران معاصر چگونه است؟ همچنین در فولکلور مردم، عاشورا با چه آیین‌هایی همراه است؟ پیشینه این آیین‌ها و تشریح نمادهایی که مردم در مراسم بزرگداشت دهه عاشورا از آن‌ها استفاده می‌کنند و به‌ویژه شیعی از آن‌ها بهره می‌برند کدامند؟ همه این‌ها در قالب کتابی به نام عاشورا در شعر معاصر و فرهنگ عامه در سال ۱۳۸۹ به چاپ رسید.

شخصیت‌های امام حسین (ع) در واقعه عاشورا به قدری تابناک و مشتع است که به کتابی که در این عرصه تحقیق کرده و منشأ اثری گردیده‌اند، پژوهش خود را در وجود مقدس آن شخصیت عظیم اختصاص داده و ابعاد وجودی آن‌ها را از منظرای مظلوم و شهید را وجه اهتمام کار تحقیقی خود ساخته‌اند و کم‌کم به افراد پیرامون آن حضرت توجه داشته‌اند و اگر چنین کرده‌اند باز هم فقیر خود را مصروف به شناساندن معدودی از چهره‌های شاخص و خاندان آن حضرت نموده‌اند و هرچه از شعاع وجودی سالار شهیدان دورتر می‌شویم و به اصحاب و یاران آن حضرت می‌رسیم، وجود منور آنان در پرتو نورانیت آن امام کم‌رنگ‌تر و آثار تحقیقی و قلمی کم‌تری به آن دلاور می‌رسد که به ندای یاورخواهی آن حضرت واقعه شورانگیز و حزن‌آور عاشورا را رقم زدند، اختصاص یافته است.

پس از کار روی شخصیت عظیم امام حسین (ع) در بررسی زندگانی افرادی از خاندان آن امام شرف و عصمت که پایه‌ای امام از مدینه تا

کربلا همراه او بودند، روشنائی سه تن فروزان‌تر از دیگران پرتوافشانی می‌کند: دو شاهد و یک شهید.

نمی‌توان از عاشورا سخن گفت و از شاهدان شهیدان، قافله سالاران اسرا و پیام‌آوران آن حرفی نزد، به‌ویژه از خواهر بزرگوار و تنها فرزند ذکور به‌جا مانده از امام حسین (ع)، یعنی زینب کبری (ع)، و امام سجاد (ع) بار ابلاغ پیام خونفام کربلا بر دوش آنان قرار گرفت و چه نیکو توانستند زمینه رسوایی ستمگران، منادی نابودی امویان و جاودانگی نهضت عاشورا را تلخ فراهم آورند.

به زینب رسیدم، قلم لرزید که چگونه یک زن وقتی در تابش جلوه‌ای از شور و مسرت قرار بگیرد، پس از آرام گرفتن هنگامه و خاموش شدن چکاچمدان‌های شایسته عصر عاشورا، با یک سو افکندن عواطف زنانه در قامت یک فرشته نجات‌بخش، امام‌گونه، رهبری عده‌ای مجروح، بیمار و پریشان‌حال را به دست گرفت و نه تنها آنان را از «بیم موج و گردابی چنین هایل» به ساحل سلامت رساند، که با زبان رسای خود، رسواگر و پرده‌در، کاخ فرزندان پیام‌میرجانه و میسون را به لرزه درآورد و شکست مظلومانه را به شکست پیروزندانه تغییر داد.

آشنایی با زندگانی، شخصیت، رفتار و سخنان این زن فرزانه و عقیده‌نه بنی‌هاشم که بنی‌آدم، بانویی که آفتاب از درخشش روی او در بحاق و آسمان از بلندای قامتش در حجاب شد، در کتابی با عنوان بانوی آنسوی رهشی در زمانه و زندگی حضرت زینب (ع) اثر دیگری در راستای شناخت زندگی تازه از ابعاد واقعه عاشورا بود که در سال ۱۳۹۱ به چاپ رسید.

نگارش کتابی در خصوص زندگانی یکی دیگر از دو معصوم بان رسید از واقعه کربلا که تقدیر الهی شهادت را برای آن دو بزرگوار در وقتی جایی دیگر رقم زده بود - امامان سجاد و محمد باقر (ع) - وجه اهتمام بعدی اینجانب قرار گرفت.

امام علی بن الحسین (علیه السلام)، امام عبادت پیشه گان و شب زنده داران، امام سجاد (علیه السلام) که آنچه را برای نفی ظلم و زنده نگاه داشتن یاد و نام شهدای کربلا و ساختن جامعه‌ای که به ظلم و ظالم نه بگوید را در قالب دعا برای انسان‌ها در طول تاریخ به امانت گذاشت و مفهومی نوین از دعای شیمی را در قالب کتاب صحیفه سجادیه که قرآن صاعد و زبور آل محمد است را به ما ارزانی داشت. کتاب شرح زندگانی سراسر افتخار این امام معصوم که پایه‌های اولیه انقلاب فرهنگی صادقین را بنا نهاد، با نام علی بن الحسین (علیه السلام) امام سجاد در سال ۱۳۹۲ به زیور طبع آراسته و در اختیار عارفانه‌ترین مذهبی قرار گرفت.

پس از آنکه در تألیف زندگینامه دو شاهد شهیدان به زندگی شهید بزرگ کربلا رسیدم، مو که برادری را به کمال، وفا را به عرش، جانبازی را جبهه‌های بی‌ترسندی را در تاریخ به ودیعت نهاد، یعنی عباس (علیه السلام) فرزند برومند امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و فاطمه کلایه (ام البنین)، سپهسالار دشت نینوا، او که سقاخانه سینه بود و خود دریایی از جود، فتوت و نوع دوستی به شمار می‌رفت. شرح زندگانی و فداکاری او را در کتابی با نام دریای تشنه به رشته تحریر در آوردم.

وقتی امام حسین (علیه السلام) می‌فرماید: «اللَّهُمَّ لَا تُرْفِ أَهْلِيَّتَ ابْنِ وَلَا أَزْكَى وَلَا أَظْهَرَ مِنْ أَهْلِيَّتِي وَلَا أَصْحَابًا هُمْ خَيْرٌ مِنْ صَدِيقِي» «من خاندانی نیکوکارتر و پیراسته‌تر و پاک‌تر از خاندان خود، صاحبان بهتر از اصحاب خود سراغ ندارم، برای بنده که در تاریخ اسلام بی‌نظیری کنم شناخت آنان بسیار ضروری می‌نمود.

اما آنان چه کسانی بودند؟ تعدادشان چند نفر بود؟ تبار، قبیله و زادگاهشان کجا بود؟ چه ویژگی‌ها و خصوصیات داشتند؟ چگونه انتخاب

شدند؟ در چه زمانی به امام پیوستند؟ از چه زاویه دیدی به امام می‌نگریستند؟ چگونه تقدیرشان به همراهی با امام در کربلا شد؟ در زمان شهادت در چه مرحله سنی قرار داشتند؟ شرح زندگانی آنان قبل از واقعه کربلا چه بود؟ در نهضت شکوهمند امام چه جایگاهی داشتند؟ نحوه و زمان شهادت آنان چگونه بود؟ و سرانجام چگونه و به دست چه ناکس زمانی به شهادت رسیدند؟

این پرسش‌ها و پرسش‌های دیگر برای تمام کسانی که درباره این نهضت شکوهمند و آشنایی و مطالعه‌ای داشته باشند، مطرح است. همین سوالات از کربلا تا کنون پیش روی محققان و تاریخ‌نویسان بوده است. در پاسخ به این نیاز در نتیجه یک تحقیق و پژوهش گسترده کتابی در این زمینه با نام *شهباز باور* این قلم در سال ۱۳۹۱ منتشر شد.

اما تمام مسئله این است که مردی و شکیبایی بر پیمان این مردان و زنان نیک‌نهاد، آن هنگام در دست فهمیده می‌شود که جماعت دیگر نیز شناخته شوند. معرفی جبهه باطل در مقابل سورا برای تکمیل مطالعات سیره امام حسین (ع) و یاران فداکارش ضروری است. به قهرمانان و رجاله‌هایی که در روز عاشورا مقابل شیراوزنان دشت کربلا صف آایی کردند.

آنان چه کسانی بودند؟ تبار، قبیله و زادگاهش کیست؟ چه ویژگی‌ها و خصوصیات داشتند؟ چه انگیزه یا انگیزه‌هایی در صاف با فتنه پیامبر داشتند؟ زندگی آنان پیش از واقعه عاشورا چگونه بود؟ چه کارهایی کردند؟ چرا از مسیر انسانیت خارج شدند و سرانجام نکبت بر آنان در این دنیا چه شد؟ بیان ویژگی‌های کسانی که در ریختن خون امام و خرد کردن یارانش دست داشتند، برای شناساندن شاخص‌هایی است که بدانیم هر وابستگان و دلبستگان به قدرت در طول تاریخ چنین بوده‌اند.

این پرسش‌ها و پرسش‌های دیگر برای تمام کسانی که درباره این

نهضت شکوهمند اندک آشنایی و مطالعه‌ای داشته باشند، مطرح است. همین سؤالات از دیرباز تاکنون پیش روی محققان و تاریخ‌نویسان بوده است، اما در منابع متأخر و معاصر کار منسجمی انجام نیافته بود. از آنجا که بازشناسی این افراد برای شناخت مظلومیت شهیدای نهضت امام حسین (علیه السلام) و امام آن شهیدان ضروری می‌نمود، کتاب دوزخیان جاوید را در پاسخ به همین نیاز نوشتم که تکمله‌ای بر تحقیق و پژوهش پانزده ساله‌ام در این زمینه باشد. این کتاب در سال ۱۳۹۱ به چاپ رسید.

سراپایان‌داران رسول الله (صلی الله علیه و آله) که در عرصه کربلا حضور داشتند، برگشته باز جفره جهان‌آرای سیدالشهدا را دیدم و به یاد آوردم شاید دربارهٔ فضیلت حضرت حق مطلب را تاکنون ادا نکرده باشم. این امر انگیزه نوشتن کتاب حاضر شد، زیرا دربارهٔ تعداد فرزندان ذکور و اناث آن حضرت اختلافاتی در متون متقدم و متأخر دیده می‌شود تا جایی که در قرون جدید فرزندی برای آن حضرت نام برده می‌شود که وجود خارجی ندارند.

در این کتاب سعی فراوان نمودم با مراجعه به کتب قدیمی‌تر زندگانی فرزندان امام حسین (علیه السلام) را به دور از رایج‌ها و رایج‌هایی که دربارهٔ آن بزرگواران وجود دارد، بنویسم و از خداوند منام استمداد دارم تا دستم را بگیرد و آنچه که حقیقت دارد و یا به حقیقت نزدیک‌تر است، بر قلمم جاری فرماید، باشد که مورد رضای امام حسین (علیه السلام) و رضای حضرت حق است، قرار بگیرد.

لازم می‌دانم از دانشمند برجسته و محقق و مورخ فرهیخته معاصر جناب آقای دکتر صادق آئینه‌وند استاد تاریخ دانشگاه تربیت مدرس تشکر و کتاب را مطالعه و نویسنده را مورد لطف خویش قرار دادند، مراتب سپاس خویش را تقدیم بدارم.

از همسر فداکار و فرزندان عزیزم که در فراهم آوردن محیطی آرام و مناسب برای تحقیق و نگارش مددکارم بودند، مراتب رضایت و امتنان خویش را ابراز می‌دارم. امیدوارم اعمال آنان مرضی درگاه امام حسین (ع) واقع گردد. و آخرُ دَعْوِنَا اِنَّ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

مرضیه محمدزاده

دوم آبان ماه ۱۳۹۲ / هیجدهم ذی الحجه ۱۴۳۴

www.ketab.ir

مقدمه

امام حسین (علیه السلام) در زندگی پرافتخار خود با چهار یا پنج همسر ازدواج کرد. در نشانی‌ها شخصیت خانوادگی امام حسین (علیه السلام) پابندی او به خانواده است. آن زمان تعدد زوجات امری مورد قبول و پذیرفتنی بود، اما شیوه همسرگزینی امام شمار اندک آنان توجه برانگیز است. از طرف دیگر همه آنان با هم در زندگی امام نشدند، بلکه گاهی پس از درگذشت یکی، با دیگری ازدواج می‌کرد. همسران او که منابع به نام ایشان اشاره کرده‌اند، عبارتند از: شهربانو دختر یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ایران، از سلسله ساسانی، لیلا دختر ابومرثد بن عروه، نوه مسعود بن عامر ثقفی، ام اسحاق دختر طلحة بن عبیدالله، صحابی رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، رباب دختر امرؤ القیس بن عدی کلبی و زنی از قبیله قُضاعة به نام لیلا، نامش در مبلومه^۱.

امام حسین (علیه السلام) از آنان صاحب فرزندی شد که نشانده عظمت و در خاندان او به نمایش گذاردند. درباره فرزندان امام حسین (علیه السلام) در کتب تاریخی اختلاف‌هایی وجود دارد.

مورخان متقدم چون مصعب بن عبدالله زبیری، سهل بن عبدالرحمن بخاری، شیخ مفید و فیض بن حسن طبرسی، تعداد فرزندان آن حضرت را شمار

۱. ر.ک: الارشاد، ج ۲، ص ۱۲۷؛ کشف الغمّه، ج ۲، ص ۲۴۴-۲۴۹؛ بحار الانوار، ج ۴۵، ص ۳۲۹-۳۳۲.

پسر به نام‌های علی اکبر، علی بن الحسین (ع) امام سجاد، علی اصغر (عبدالله رضیع)، جعفر و دو دختر به نام‌های فاطمه و سکینه می‌دانند.^۱ کاشی در کتاب تاریخ محمدی آن را به نظم کشیده است.^۲

بلاذری فقط از چهار فرزند امام به نام‌های امام سجاد (ع)، علی اکبر، فاطمه و سکینه نام می‌برد.^۳

ابن طولون از پنج فرزند نام می‌برد: امام سجاد (ع)، علی اکبر، علی اصغر، فاطمه و سکینه.^۴

زنجه امام موسی و امام سجاد (ع) که ششمین معصوم بود و بنا به غالب روایات از یاری ادانی به نام شهربانو زاده شد، تداوم یافت. دیگر فرزندان امام نیز پیش از او در نبرد با ظلم بودند و در کربلا به یاری پدر شتافتند. اما منابع متأخر تعداد فرزندان امام را ده تن شمرده و این در حالی است که از نه تن نام بردند: آنرا در پیش پسر و سه دختر به نام‌های علی اکبر، علی بن الحسین (ع) امام سجاد، علی اصغر، عبدالله، محمد، جعفر، زینب، فاطمه و سکینه نام برده‌اند.^۵

اربلی اگرچه برای امام حسین (ع) چهار دختر ذکر می‌کند اما به جز فاطمه، سکینه و زینب نام دختر چهارم را ذکر نمی‌کند؛ اما بیهقی (ابن

۱. ر.ک: کتاب نسب قریش، ص ۵۷-۵۹؛ سرسلسله العلویه، ص ۲۰، ۲۱، ۲۲، ص ۱۳۷؛ اعلام الوری، ج ۱، ص ۴۷۸؛ و نیز ر.ک: انیس المؤمنین، ص ۱۰۴؛ معجمه الرسول، ص ۸۲۶؛ الدر النظیم، ص ۵۷۶؛ راحة الارواح سبزواری، ص ۱۴۹-۱۵۰؛ جوهر السان، ص ۸۰-۵۳؛ مناقب الطاهرین، ج ۲، ص ۵۸۱.

۲. ر.ک: تاریخ محمدی، ص ۱۲۰-۱۲۱.

۳. انساب الاشراف، ج ۳، ص ۱۴۶.

۴. الائمة الاثنی عشر، ص ۷۲.

۵. ر.ک: مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول، ج ۲، ص ۶۹؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۴، ص ۹۷؛ دلائل الامامة، ص ۷۴؛ الانحاف بحب الاشراف، ص ۲۵۸-۲۵۹؛ تاریخ موالید الائمة، ص ۱۷۷؛ تاریخ اهل البيت، ص ۱۰۲؛ ذخائر العقبی، منتخب الانوار، ص ۶۵.

فندق) در لباب الانساب از ده نفر نام می‌برد: علی اکبر، علی اصغر، عبدالله، محمد، جعفر، ابراهیم، فاطمه، سکینه، زینب و ام کلثوم.^۱ بنا به نقل بیهقی مادر زینب و ام کلثوم، شهربانو بود و آنان در کودکی درگذشتند.^۲ در منابع از امام سجاد علیه السلام، گاهی با لقب علی اصغر^۳ و گاه علی اوسط^۴ نام برده شده است.

گاهی عبدالله شهید شیرخوار کربلا، علی اصغر نامیده شده است.^۵ بعضی منابع عبدالله را غیر از علی اصغر می‌دانند.^۶ شاید همین امر سبب تشبیه آن در پیروان حضرت گشته است. با این وجود در کتاب‌های تاریخی از جنسیت زن‌دگی عبدالله، محمد و زینب گزارشی در دست نیست.

در منابع دیگری در دره‌های متأخرتر، امام سجاد علیه السلام را علی اوسط و علی اصغر و کودک شیرخوار شهید در کربلا دانسته‌اند. در این میان عبدالله را غیر از علی اصغر دانسته‌اند و گفته شده او از مادری رضاعی و برادر تنی وی جعفر زنده یگر امام مرفی شده است. اگرچه شیراوی معتقد است سه پسر از امام باقر علیه السلام، محمد، عبدالله و جعفر در کودکی و در زمان حیات امام درگذشتند.^۷

به جز این اسامی، در برخی نقل‌ها شاذ، فرزندان دیگری نیز به امام

۱. لباب الانساب، ج ۱، ص ۳۵۵.

۲. همان، ص ۳۴۹.

۳. رک: همان، ص ۳۵۵.

۴. رک: مناقب آل ابی طالب، ج ۴، ص ۷۷؛ الاتحاف بحب الاشراف، ص ۱۱؛ مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول، ج ۲، ص ۶۹.

۵. رک: دلائل الامامة، ص ۷۴؛ مناقب آل ابی طالب، ج ۴، ص ۷۷؛ مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول، ج ۲، ص ۶۹؛ الاتحاف بحب الاشراف، ص ۲۵۸-۲۵۹؛ تاریخ موالید، ص ۱۷۷؛ تاریخ اهل البيت، ص ۱۰۲؛ ذخائر العقبی، منتخب الانوار، ص ۶۵.

۶. کشف الغممه، ج ۲، ص ۳۸.

۷. الاتحاف بحب الاشراف، ص ۲۵۸-۲۵۹.

حسین (ع) منسوب هستند، از قبیل عمرو،^۱ ابوبکر،^۲ زید و حمزه^۳ که احتمال تصحیف و یا اشتباه با فرزندان امام حسن (ع) است.

هیچ کدام از نویسندگان و مورخین متقدم و متأخر از دختری به نام رقیه برای امام حسین (ع) یاد نکرده اند، اما در برخی کتاب های تذکره و مراثی متأخر از دختری چهار ساله به نام رقیه سخن به میان آمده است که در ۶۱ صفر سال ۶۱ هجری در خرابه شام به شهادت رسید و در همان جا به خاک سپرده شد.^۴ مزار او در شام زیارتگاه شیعیان جهان است.

به نقل از ابی یزید درباره تعداد فرزندان امام حسین (ع) آنچه قابل قبول می باشد، نظر شیخ مفید و نویسندگان هم عقیده با اوست که امام صاحب شش فرزند (چهار پسر و دو دختر) بوده است. علمای تاریخ و نسب متفق القولند که برای امام علی (ع) از اطمینان سکنه دختری دیگر ثابت نگشته است.

تداوم شخصیت علمی و ادبی اعیان امام حسین (ع) در قالب تربیت فرزندان را می توان در شهادت برخی از ایشان و نیز عملکرد دیگر فرزندان و افراد خاندان در مقطع اسلامی و بعد از آنست شام ملاحظه نمود و از همه مهم تر امام سجاد (ع) که علاوه بر مقام عصمت با مراقبت های ویژه پدر ادامه دهنده امامت شد.

۱. الاخبار الطوال، ص ۲۵۹؛ ۲۶۱؛ شرح الاخبار، ج ۳، ص ۱۹۷.

۲. تاریخ طبری، ج ۵، ص ۴۴۸؛ التنبيه والاشراف، ص ۲۶۳؛ سر سلسله العلویه، ص ۳۰؛ تذکر

الخواص، ص ۲۵۴؛ المعجم الکبیر، ج ۳، ص ۱۰۳؛ شرح الاخبار، ج ۳، ص ۱۷۸.

۳. مناقب آل ابره طالب، ج ۴، ص ۱۱۳.

۴. ر. ک: روضة الشهداء، ص ۳۸۹-۳۹۰؛ اعیان الشیعه، ج ۷، ص ۳۴.